

УДК [332.122:338.43](477.83)

Притула Х.М., к.е.н., старший науковий співробітник[©]
Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

ОЦІНКА РИЗИКІВ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В статті розглянуто вірогідні ризики розвитку сільських територій Львівської області на найближчу перспективу. Дана оцінка кожному з ризиків та сформульовані пропозиції, покликані сприяти підвищенню ефективності регіональної політики розвитку сільських територій.

Ключові слова: сільські території, ризики розвитку сільських територій.

Постановка проблеми. Прийняття низки нормативно-правових документів [1-5] практично не вирішило проблем розвитку сільських територій України. Це спричинено, насамперед, як декларативністю вже прийнятих документів, так і відсутністю документа, який би розкривав стратегічне бачення урядовців щодо подолання більшості негативних тенденцій розвитку сільських територій.

Активізація кроків у напрямі проведення земельної реформи (як панацеї від всіх негараздів на сільських територіях) не дала очікуваних результатів: протягом року влада анонсувала кілька варіантів законопроекту “Про ринок земель”, кожен з яких піддався жорсткій критиці як зі сторони авторитетних вчених та експертів, так і зі сторони громадськості. Дискусійними питаннями першого законопроекту (від 18.07.2011 р.) стали положення щодо необхідності подання потенційним покупцем земельної ділянки сільськогосподарського призначення декларації про джерела надходження коштів, а також положення про переважне право на придбання земельної ділянки сільськогосподарського призначення держави в особі центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів та його територіальних органів – щодо земельних ділянок, розташованих за межами населених пунктів. Зазначені положення не відповідають основним принципам здійснення земельної реформи, яка покликана подолати монополію держави на земельну власність і встановити багатосуб’єктність права власності на землю. У другому варіанті законопроекту “Про ринок земель” (від 9.12.2011 р.) теж чимало протиріч: у ньому, зокрема, йдеться про створення державного земельного банку, який монополізує право надавання кредитів під заставу землі, що ставить під сумнів його спроможність задовольнити весь існуючий попит на фінансові ресурси.

Несформованість державної політики розвитку сільських територій та розрізненість у реалізації заходів, покликаних змінити існуючу ситуацію на місцях, наразі не подолали негативних тенденцій у їх розвитку. Незважаючи на

спільні у своїй більшості причини занепаду сільських територій, регіональний аспект у проведенні політики їх розвитку є вагомим.

У Львівській області 39,2% населення проживає на сільських територіях. Сільські території даного регіону характеризуються кращими (відносно сільських територій країни в цілому) показниками демографічної ситуації, кращою віковою структурою населення, вищими сукупними ресурсами сільських домогосподарств (понад +15% від середнього значення по країні), нижчою часткою зайнятих сільських мешканців у сільському господарстві, більшою часткою сільськогосподарських угідь, які перебувають у власності громадян та, відповідно, більшою часткою сільськогосподарської продукції, виробленої населенням [6]. Львівський регіон володіє також одними з найбільш сприятливих умов в Україні для ведення сільського господарства через оптимальне поєднання температурного режиму, кількості річних опадів та ґрунтів. Зважаючи на це, ведення сільського господарства займатиме вагоме місце в структурі економіки сільських територій даного регіону.

Аналіз останніх досліджень. Проблемами та перспективами розвитку сільських територій країни займаються Барановський М., Васильчак С., Губені Ю., Малік М., Музика П., Орлатий М., Павлов О., Пасхавер Б., Попова О., Прокопа І., Третяк А., Шепотько Л., Юрчишин В., Якуба К. та інші.

Мета статті. Метою даного дослідження є оцінка основних ризиків розвитку сільських територій Львівської області з метою розробки першочергових заходів щодо їх уникнення.

Виклад основного матеріалу. В рамках виконання відділом прогнозування і моделювання розвитку регіону Інституту регіональних досліджень НАН України теми “Прогнозування розвитку сільських територій Карпатського регіону України” (ДР №0110U002027) було проведено експертне опитування фахівців з питань розвитку сільських територій з метою визначення існуючих ризиків їх розвитку у Львівській області. Науковими експертами виступили фахівці Інституту регіональних досліджень НАН України, Львівського національного аграрного університету (м. Дубляни), Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З.Гжицького, Інститут сільського господарства Карпатського регіону НААН (с. Оброшино) та ДП “Львівський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою”.

Експерти оцінювали ризики за двома критеріями: вірогідність реалізації наведеного ризику та вплив цього ризику на розвиток сільської території. Оцінка реалізації ризиків та їх впливу на розвиток сільської території проводилась за наведеною нижче шкалою.

Проведений аналіз результатів експертного опитування дозволив розрахувати інтегральну оцінку ризиків як добуток оцінок вірогідності реалізації ризику та впливу цього ризику на розвиток сільських територій, зважений на кількість респондентів. В залежності від оцінки вірогідності реалізації ризику (сили його впливу чи його інтегральної оцінки), цьому ризику присвоювалося

значення від “0” (повна відсутність та незначущість ризику) до “10” (максимально можливий вплив ризику).

Оцінка вірогідності реалізації ризику	Оцінка впливу ризику на розвиток сільської території
значна ймовірність (70-99%) прояву ризику – 5; середня ймовірність (40-69%) прояву ризику – 4; помірна ймовірність (10-39%) прояву ризику – 3; мала ймовірність (менше 10%) прояву ризику – 2; ризик не є вірогідним – 1.	значний вплив – 5; помірний вплив – 4; слабкий вплив – 3; незначний вплив – 2; немає впливу – 1

Інтегральна оцінка внутрішніх та зовнішніх ризиків розвитку сільських територій наведена у таблиці 1.

Таблиця 1

Інтегральна оцінка внутрішніх та зовнішніх ризиків розвитку сільських територій

Ризики	2012			в перспективі (на наступні 5 років)		
	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації ризику	Оцінка впливу ризику	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації ризику	Оцінка впливу ризику
Зовнішні ризики						
Згортання інвестиційних проєктів іноземними компаніями	5	7	6	5	7	6
Втрата (скорочення) зовнішніх ринків збуту сільськогосподарської продукції	4	6	6	4	6	6
Внутрішні ризики						
Подальший занепад тваринництва за існуючої державної політики його розвитку	7	8	8	6	8	8
Відсутність прогнозованої цінової політики держави на сільськогосподарську продукцію, яка б забезпечувала стабільний дохід виробникам цієї продукції	7	8	8	6	8	8
Зменшення кількості фермерських господарств за існуючої державної аграрної політики	7	8	8	6	8	8
Погіршення ситуації на ринку праці: зростання кількості безробітних	6	8	8	6	8	8

Продовження табл. 1

Збереження тенденції погіршення якості (родючості) земель	6	8	8	6	8	8
Зменшення кількості сільсько-го населення внаслідок зроста-ння девіантних проявів (алкоголізм, наркоманія, злочинність)	6	8	8	6	8	7
Подальше падіння платоспро-можності сільського населення	6	8	8	6	7	8
Збереження тенденції міграційного відтоку населення з сільських територій	6	8	7	6	8	7
Погіршення стану соціальної інфраструктури	6	7	7	5	7	7
Збереження існуючої системи формування місцевих бюджетів (незмінність бюджетної та податкової систем)	5	7	7	5	7	7
Отримання нижчих, ніж прог-нозується, обсягів врожаю або неспроможність його вчасно і в повному обсязі зібрати через брак коштів (відсутність кредитних ресурсів тощо)	5	7	8	5	7	7
Введення в дію Закону України "Про ринок земель" в редакції від 18.07.2011р.	5	8	7	5	8	7
Збільшення площі необроблюваної землі	5	6	7	4	6	6
Подальше укрупнення діючих сільськогосподарських підприємств, формування великого-варного експортоорієнтованого виробництва	4	6	6	4	6	7

Серед зовнішніх ризиків, на думку експертів, існує висока ймовірність згорання інвестиційних проектів іноземними компаніями зважаючи на нестабільність і непрогнозованість державної політики регулювання внутрішнього аграрного ринку та перспективи введення в дію нового земельного законодавства. Ризик втрати зовнішніх ринків збуту сільськогосподарської продукції є менш вагомим в порівнянні з попереднім ризиком.

Щодо внутрішніх ризиків розвитку сільських територій, то найбільш значущими на думку експертів є подальший занепад тваринництва, відсутність прогнозованої цінової політики на сільськогосподарську продукцію та

зменшення кількості фермерських господарств. Більш оптимістичними є прогнози респондентів щодо впливу цих ризиків в найближчій перспективі (на наступні п'ять років): їх вплив зменшуватиметься.

Ці ризики є взаємопов'язаними та особливо загрозливими для Карпатського регіону країни, оскільки саме цей регіон спеціалізувався на молочному та м'ясному тваринництві, розвиток якого є неможливий за відсутності гарантування державною прогнозованих цін на цю продукцію з метою забезпечення прибутковості даної галузі. Причому виробниками цієї продукції виступали саме фермерські господарства та господарства населення. У Золочівському районі на фоні відсутності достатньої підтримки держави та недоступності навіть цих незначних, передбачених у бюджеті, видатків на підтримку тваринництва, триває тенденція різкого зменшення кількості фермерських господарств та зменшення поголів'я худоби у господарствах усіх категорій.

Менш значущими є ризики, пов'язані з формуванням демографічної ситуації на сільських територіях, ринком праці, платоспроможністю сільського населення. Негативним є прогноз цих ризиків на перспективу, оскільки їх вплив залишатиметься незмінним.

Найменшим ризиком експерти вважають подальше укрупнення діючих сільськогосподарських підприємств та формування великотоварного експортоорієнтованого виробництва, що пов'язано як фактором малоземелля у цьому регіоні, так і перспективою введення нового земельного законодавства, яке передбачає суттєві обмеження максимальної площі земель сільськогосподарського призначення, що може перебувати у власності однієї фізичної особи.

В рамках анкетного опитування експерти також оцінили вплив проведення "Євро-2012" на соціальну інфраструктуру села. Результати проведеної оцінки представлені на рис.1 (від "-10" (максимально негативний вплив) до "10" (максимально позитивний вплив)).

Результати опитування засвідчили слабкий вплив проведення "Євро-2012" на розвиток соціальної інфраструктури сільських територій Львівської області. Лише незначна частина коштів, виділених на організацію проведення цього заходу, була використана місцевою владою для покращення стану туристичної інфраструктури та стану доріг. Причому це торкнулося лише, в основному, прикордонних районів (Жовківський, Яворівський, Мостиський) та районів, наближених до обласного центра (місця проведення "Євро-2012"): Городецький та Пустомитівський райони.

Що стосується функціонування освітніх, культурних та медичних закладів, то їх стан протягом періоду підготовки до проведення чемпіонату з футболу (як засвідчили результати опитування) продовжує погіршуватися.

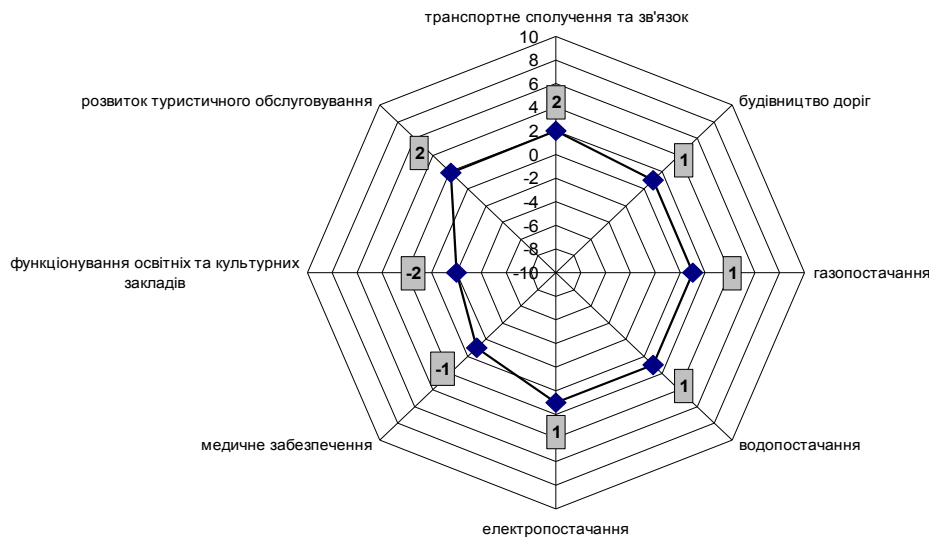

Рис. 1. Оцінка впливу проведення "Євро-2012" на розвиток сільських територій

Висновки. Існування зазначених вище ризиків розвитку сільських територій потребує проведення комплексних заходів, спрямованих на попередження їх виникнення чи зменшення впливу, а саме:

- прийняття в найближчій перспективі національної стратегії розвитку сільських територій, яка би комплексно підходила до вирішення їх поточних проблем із збереженням балансу інтересів сільський мешканець-сільська громада- держава;

- формування власної моделі розвитку сільських територій, спираючись, зокрема, на досвіді успішного функціонування крупних латифундій у країнах Латинської Америки чи ефективному розвитку фермерських господарств європейського типу;

- прийняття регіональних програм розвитку сільських територій, базуючись на пріоритетах національної стратегії та враховуючи місцеві інтереси;

- ініціювання ефективного функціонування програм по створенню нових робочих місць та будівництва житла на сільських територіях;

- стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності на сільських територіях для забезпечення конкурентоспроможності їх економіки та підвищення якості життя населення, базованої на максимально повній реалізації ресурсного потенціалу;

- пошук шляхів консолідації місцевої ініціативи з метою вирішення поточних проблем території.

Література

1. Закон України “Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві”: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.
2. Закон України “Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року”: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.
3. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року”: [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.
4. Концепція загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 року: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.
5. Закон України “Про Державний земельний кадастр”: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.
6. Притула Х.М. Руральність території як вагомий чинник її соціально-економічного розвитку / Х.М. Притула // Інноваційна економіка. – 2011. - № 5. – С.300-303.

Summary

Prytula Kh. M.

Institute of Regional Researches of NASU

RISK ASSESMENT OF RURAL AREAS DEVELOPMENT IN LVIV REGION

The probable risks of rural development in Lviv region in the near future are considered in this paper. The evaluations of each of the risks are given and the proposals which have to enhance the effectiveness of regional policy for rural development are defined.

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.